

Т. В. РОМАНЮК

Тарас Володимирович Романюк, здобувач Київського університету права НАН України

ПРАВОВА ОХОРОНА КОРИСНИХ МОДЕЛЕЙ У ДЕЯКИХ КРАЇНАХ ЄВРОПИ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

У Європейському Союзі не існує уніфікованих міжнародних актів, які б регулювали питання захисту корисних моделей, тому в кожній із держав-членів організації у цій сфері діє національне законодавство. Нині правова охорона корисних моделей передбачена лише в 17-ти державах ЄС. Не охороняються права на корисні моделі в Бельгії, Великобританії, Люксембурзі, Нідерландах, Швеції та ін.

Дослідники історії права інтелектуальної власності стверджують, що перший у світі Закон про охорону прав на корисні моделі був прийнятий у Німеччині ще в 1891 році, коли Імперський суд визначив, що законодавство повинно містити норми щодо правової охорони й таких технічних рішень, котрі є новими, але не мають достатнього винахідницького рівня. Після цього німецьке законодавство у сфері патентного права багато разів переглядалося і доповнювалося, але незмінним залишився постулат – «малі винаходи» підлягають правовій охороні¹.

Законодавство Німеччини у сфері захисту корисних моделей слугувало зразком для багатьох європейських (і не тільки) держав. Зважаючи на це, розглянемо його більш детально. Новий Закон Німеччини про корисні моделі набрав чинності в 1987 році. З того часу, поправки, внесені у документ, докорінно змінили поняття корисної моделі. Відповідно до п. 1 ст. 1 Закону правовій охороні, в якості корисної моделі, підлягають винаходи, що є новими, мають відповідний винахідницький рівень та придатні до промислового використання. Таким чином, корисні моделі вважаються не особливим видом технічних рішень, а так званими «малими винаходами», які вирізняються спеціальним (спрощеним) режимом реєстрації прав та їх здійсненням.

Законом встановлено, що правова охорона в якості корисної моделі надається тільки обмеженій групі технічних новинок. Так, до корисних моделей не може застосовуватися такий поділ на категорії технічних рішень, як це прийнято для винаходу (пристрій, спосіб, речовина). Вимога просторової форми виробу склалась у судовій практиці вже давно. Із поняття «конструкція, пристрій» випливає, що в якості корисної моделі можуть охоронятися тільки такі об'єкти, які втілені в достатньо визначеній просторовій формі.

Окрім того, відповідно до Закону, в якості корисних моделей не можуть одержати правову охорону наукові теорії і математичні методи, результати художнього конструювання. Також, з об'єктів правової охорони вилучені плани, правила та методи інтелектуальної діяльності, ігри і підприємницька діяльність, а також програми для обчислювальних машин. Не можуть одержати правову охорону й способи передачі інформації, сорти рослин і породи тварин, а також рішення, що суперечать суспільній моралі. Хімічні та інші способи також не можуть одержати правову охорону в якості корисних моделей.

Розглянемо більш детально критерії, відповідно до яких корисна модель може отримати захист. Щодо вимоги відповідності заявленого рішення критерію «новизна», то до корисної моделі не застосовується критерій охороноздатності «світова новизна» на відміну від винаходу, який повинен відповідати критерію «абсолютна світова новизна». Стосовно новизни корисної моделі надається так звана «пільга по новизні». Якщо заявник або будь-яка третя особа за згодою заявника використовувала об'єкт корисної моделі в країні, або здійснила публікацію про цей об'єкт, таке розкриття не буде вважатись таким, що порушує новизну.

Другий критерій охороноздатності корисної моделі – «винахідницький рівень», визнається забезпеченим, якщо результат інтелектуальної діяльності творця перевершує вміння середнього спеціаліста. Іншими словами, коли технічне рішення, заявка на яке подана, неочевидне для середньостатистичного фахівця в певній галузі.

Третій критерій – «промислова придатність» – означає, що об'єкт корисної моделі може бути виготовлений або використаний у будь-якій галузі промисловості чи сільському господарстві.

Реєстрація прав на корисну модель надає право тільки їх власнику використовувати виріб, що є об'єктом корисної моделі. Будь-якій третій особі забороняється без дозволу власника прав виготовляти, пропонувати до продажу, вводити в комерційний оборот або використовувати чи ввозити та зберігати для зазначених цілей виробу, що є об'єктами корисної моделі.

Крім того, встановлено поняття непрямого порушення прав на корисні моделі, яке зводиться до того, що третім особам забороняється пропонувати до продажу або поставляти для використання виробу, що є об'єктом корисної моделі, або засоби, які належать до її суттєвого елементу. При цьому для визнання зазначених дій такими, що порушують права, вирішальною підставою є те, що порушник прав повинен знати або з обставин повинно бути очевидно, що ці вироби або засоби придатні чи призначені для використання корисної моделі. Таким чином, непряме порушення прав на корисні моделі може бути здійснено тільки навмисно, що вирізняє цю форму порушення від прямого порушення прав, яке може бути здійснено за необачністю².

В Італії регулювання відносин щодо корисних моделей здійснюється «Кодексом промислової власності» від 2005 року.

Кодексом встановлено, що умовами для реєстрації прав на корисну модель, окрім інших, є задоволення таким критерієм охороноздатності як новизна, а також спроможність застосування корисної моделі для машин, інструментів, приладів чи предметів повсякденного використання. Корисна модель відображується у формі цих машин, приладів, у їхньому розташуванні, обрисах, комбінаціях елементів тощо. Таким чином, виходячи з норм закону, визначення поняття охороноздатності корисної моделі можна сформулювати в такий спосіб: це рішення, що складається з нових форм, конструкцій, обрисів машин, приладів, інструментів і предметів повсякденного використання чи нових комбінацій їх елементів, яке забезпечує особливий ефект дії або легкість застосування чи використання для зазначених машин тощо. Іншими словами, корисна модель – це нове конструктивне технічне рішення уже відомого винаходу³.

В італійському законодавстві, як і в німецькому, існує таке поняття, як «патентна альтернатива». Заявник може подати заявку на винахід та корисну модель одночасно. Таким чином, він страхує свою інновацію на випадок, якщо заявка на патент не буде підтримана або буде підтримана лише частково. У такому випадку інновація буде захищатися законодавством у якості корисної моделі.

Відповідно до положень італійського «Кодексу промислової власності» термін дії патенту на корисну модель становить десять років від дати подання заявки⁴.

Іспанія належить до країн, де правова охорона винаходів і корисних моделей регулюється одним законом «Про патенти». Корисним моделям присвячено розділ XIV та статті 143-154 Закону. В обґрунтуванні закону, прийнятого у 1986 році, збереження інституту правової охорони корисної моделі обґрунтувалося тим, що такий інститут відповідає рівню технологічного розвитку держави. В обґрунтуванні зазначалось, що цю форму правової охорони винаходів використовують більшість тамтешніх винахідників⁵.

Патентне законодавство Іспанії не робить термінологічного розходження між рішеннями, що одержують правову охорону в якості винаходів та корисних моделей. У тому чи іншому випадку йдеться про винахідницьке рішення. Якщо прилади, інструменти, знаряддя праці, апарати та пристосування або їх частини відповідають цим вимогам, то вони в першу чергу можуть одержати правову охорону як корисні моделі⁶.

Це означає, що корисна модель не є видом правової охорони, придатним для будь-яких малих винаходів. Корисною моделлю можна визнати тільки нову форму виробу, якою визначається його практична придатність. Відповідно, відмінність корисної моделі від промислового зразка складається у тому, що промисловий зразок представляє собою тільки нову форму виробу для задоволення естетичних потреб.

Оскільки мова йде про рішення, що мають просторову структуру, то зрозуміло, що ні способи, ні селекційні досягнення не можуть одержати правову охорону як корисні моделі. Це ж стосується й хімічних або мікробіологічних продуктів. Суть цих рішень міститься у їх внутрішній структурі, а не в зовнішній формі, тому вони виключаються з правової охорони в якості корисної моделі.

У Законі до корисної моделі застосовуються критерії охороноздатності – новизна та винахідницька діяльність і не застосовується такий критерій охороноздатності, як промислова придатність, незважаючи на те, що цей критерій виходить із самої суті корисної моделі. Поняття критеріїв новизни та винахідницької діяльності вирізняються від аналогічних критеріїв, встановлених для патентоспроможних винаходів. Відповідно до Закону корисна модель повинна відповідати критерію відносної новизни, у той час як патент видається на винаходи, які відповідають критерію абсолютної світової новизни⁷.

Права володільця свідоцтва на корисну модель не вирізняються від прав володільця патенту на винахід. В обґрунтуванні до Патентного закону зазначається, що оскільки корисна модель являє собою так званий «малий винахід», то й обсяг правової охорони цього об'єкту прав промислової власності повинен бути меншим, ніж винаходу. У зв'язку з цим строк дії правової охорони корисної моделі складає 10 років від дати подання заявки, у той час як патент на винахід діє 20 років. Даний строк не може бути продовжений. При цьому розбіжність у строках дії правової охорони не відображається на характері та ознаках прав, що засвідчуються патентом на винахід або свідоцтвом на корисну модель. Ці права не мають розбіжностей та повною мірою належать до того чи іншого виду правової охорони винахідницьких новацій⁸.

Корисні моделі є об'єктом прав промислової власності, відносини щодо якого регулюються єдиним «Кодексом промислової власності» 2003 року.

Загалом питання захисту корисних моделей в Іспанії та Португалії досить схожі, проте є й певні принципові відмінності. Стаття 144 Закону містить визначення поняття корисної моделі: «В якості корисної моделі, відповідно до нового закону, одержують правову охорону рішення, засновані на винахідницькій діяльності та ті, що додають виробу форму, структуру або склад, які надають переваги для використання або виробництва»⁹.

Так, під корисною моделлю розуміють знаряддя праці, прилади, упаковку та інші призначені для практичного використання предмети, а також їх частини, які розширюють або покращують умови застосування відповідних предметів, завдяки новій формі, розташуванню частин або новій конструкції. При цьому особливо наголошується, що в якості корисної моделі підлягає правовій охороні особлива і нова форма виробу, яка забезпечує більш широке застосування або удосконалення застосування корисної моделі.

До корисної моделі пред'являються вимоги відповідності критеріям охороноздатності – новизна, а також корисність чи «підвищення або покращення можливості застосування» об'єкту корисної моделі.

Другий критерій охороноздатності корисної моделі «корисність» вирізняється певною своєрідністю. Йдеться не про промислову придатність, як це прийнято в інших країнах, а про внесення удосконалення в

об'єкт правової охорони та розширення меж його використання¹⁰. Судячи з формулювання Закону, важко припустити, що під цим критерієм мається на увазі будь-яка винахідницька діяльність. Правова охорона в якості корисної моделі не надається об'єктам, які можуть одержати правову охорону як винаходи або промислові зразки.

Строк дії прав на корисну модель складає 5 років від дати подання заявки з можливістю багаторазового продовження. Патентне відомство не проводить експертизи заявки на корисну модель на відповідність критеріям охороноздатності. Як і у більшості країн світу правова охорона корисній моделі надається за явочною системою. Документи заявки на корисну модель повинні містити, окрім іншого, назву корисної моделі, короткий опис, креслення та формулу, що характеризує предмет правової охорони, що заявляється.

Особливістю закону є положення, що стосуються визнання прав на корисну модель недійсними. Так, права на корисну модель можуть бути визнані недійсними, якщо встановлено, що вона не відповідає критеріям новизни чи підвищення або покращення можливості її застосування та якщо виріб, що є об'єктом правової охорони, являє собою винахід чи промисловий зразок. Крім того, підставами для визнання прав на корисну модель недійсними є інші порушення законодавства. Зокрема, дострокове припинення дії прав на корисну модель пов'язано з несплатою мита, а також з невикористанням корисної моделі протягом року¹¹.

У законодавстві Франції поняття «корисна модель» не використовується, натомість вживається таке поняття як «свідоцтво про корисність» (utility certificate). Таким чином, винаходи охороняються такими документами, які свідчать про право промислової власності:

- патентами, що видаються на 20 років;
- свідоцтвами про корисність, що видаються на 6 років.

Суб'єкти права на винахід, що охороняється «свідоцтвом про корисність», критерії охороноздатності, перелік неоохороноспроможних об'єктів та права, що надаються, не вирізняються від тих, на які патент строком дії 20 років. Однакові вимоги і до оформлення заявок на винахід, що охороняється свідоцтвом про корисність та патентом.

Однак, свідоцтво на корисність видається у порядку, дещо відмінному від порядку, передбаченого для патентів. Воно видається, якщо заявник не подав у встановлений термін клопотання про проведення пошуку і надання відповідного звіту про пошук або подав клопотання про перетворення заявки на патент в заявку на свідоцтво про корисність. Відомості про заявку публікуються в офіційному бюлетені промислової власності Національного інституту промислової власності по закінченню 18 місяців від дати подання заявки або, якщо заявлено пріоритет, від дати пріоритету. З дати публікації будь-яка третя особа може подати клопотання про надання звіту про пошук¹².

Аналіз чинних у Європі систем правової охорони корисних моделей показує, що кожна країна використовує таку систему, яка є найбільш раціональною і вигідною для національних заявників. Основна умова – не порушувати основних принципів Паризької конвенції про охорону промислової власності: рівні права для іноземних і національних заявників, право пріоритету, критерії охороноспроможності, один винахід – один охоронний документ, тощо. Тобто кожна країна-учасниця «Паризького Союзу» має можливість, відповідно до своїх національних потреб, визначати ті чи інші особливості своєї патентної системи.

При цьому, європейські держави схиляються до правової охорони корисних моделей так званими «малими патентами» в якості корисних моделей всіх об'єктів винаходів, як продуктів, так і процесів (способів). Для корисної моделі встановлюються такі ж критерії охороноспроможності, як і для винаходу з дещо зниженими вимогами до критерію «винахідницький рівень». Вирізняються «малі патенти» на корисні моделі від патентів на винаходи здебільшого строком дії правової охорони (4–10 років) та явочною системою видачі патентів.

Нині українське законодавство в сфері інтелектуальної власності змінюється. Ці зміни зумовлені намірами України увійти у європейське товариство як рівноправний партнер. Українське законодавство загалом відповідає загальноєвропейським стандартам у цій сфері, проте воно не відповідає вимогам, які перед ним ставлять вітчизняні винахідники.

Вбачається необхідним виділити питання захисту корисних моделей у окремий розділ закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», і відділити їх від винаходів. Це усунуло б плутанину в законодавстві, дозволило б винахідникам активніше користуватися патентами на корисну модель для захисту власних прав.

Окрім того, чинне законодавство надто широко визначає об'єкти корисної моделі. Доцільно розглянути можливість звуження переліку об'єктів винаходів, на які може бути надана правова охорона в якості корисної моделі. З урахуванням міжнародного досвіду доцільно виключити з переліку таких об'єктів хімічні та фармацевтичні способи, харчові продукти, біологічний матеріал (штам мікроорганізму, культура клітин рослини і тварини), а також способи хірургічного, терапевтичного та діагностичного лікування людини та тварини.

Правова охорона корисних моделей має хороші перспективи у сучасній Україні, де економіка та політика переорієнтовуються на розвиток дрібних та середніх підприємств. Ці господарчі одиниці найбільш захищені в правовій охороні так званих «малих винаходів». Можна прогнозувати, що в запропонованому вигляді правова охорона так званих «малих винаходів» знайде досить велику кількість прихильників серед українських підприємців.

¹ Валле В. В. Спадок Джеймса I та королеви Анни: охорона інтелектуальної власності у часі й просторі. – Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2010. – 216 с. – С. 57.

² Germany Utility Model Law (as amended September 2, 1994) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=126191

³ Бочарова Н. В. Законодавче забезпечення права інтелектуальної власності в країнах Європи (порівняльно-правовий аналіз // Порівняльно-правові дослідження. – 2009. – № 2. – С. 118–123. – С. 120.

⁴ Codice della proprietà industriale [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=298157

⁵ Law No. 11/1986 of March 20, 1986 on Patents (as last amended by Law No. 14/2011 of June 1, 2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/es/es/es148es.pdf>

⁶ Vaver D. Reforming Intellectual Property Law: An Obvious and Not-so-Obvious Agenda: The Stephen Stewart Lecture for 2008 // Intellectual Property Quarterly. – 2009. – Issue 2. – P. 143–161.

⁷ Трагнюк О. Я. Порівняльне патентне право і захист комерційної таємниці / Уклад. О. Я. Трагнюк. – Х., 2010. – 214 с.

⁸ Law No. 11/1986 of March 20, 1986 on Patents (as last amended by Law No. 14/2011 of June 1, 2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/es/es/es148es.pdf>

⁹ Industrial Property Code [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/pt/pt071en.pdf>

¹⁰ Там само.

¹¹ Fiorini A. The Codification of Private Law in Europe: Could the Community Learn from the Experience of Mixed Jurisdiction // Electronic Journal of Comparative Law. – 2008. – Vol. 12.1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ejcl.org/121/art121;7.pdf>

¹² France Intellectual Property Code as amended by Act No. 2006-236 of 1 March 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.jpo.go.jp/shiryousonota_e/fips_e/pdf/france_e/e_chiteki_zaisan.pdf

Резюме

Романюк Т. В. Правова охорона корисних моделей у деяких країнах Європи: досвід для України.

У статті досліджено законодавство європейських промислово розвинутих країн у сфері правової охорони корисних моделей. Виділено ті визначальні риси відповідних національних правових систем у цій сфері, які сприяють адекватному захисту прав власників патентів на корисні моделі. На їх основі сформульовані рекомендації для поліпшення системи захисту права на корисні моделі в Україні.

Ключові слова: корисна модель, винахід, патент, законодавство, охорона.

Резюме

Романюк Т. В. Правовая охрана полезных моделей в некоторых странах Европы: опыт для Украины.

В статье исследовано законодательство европейских промышленно развитых стран в сфере правовой охраны полезных моделей. Выделены те определяющие черты соответствующих национальных правовых систем в этой сфере, которые способствуют адекватной защите прав владельцев патентов на полезные модели. На их основе сформулированы рекомендации по улучшению системы защиты на полезные модели в Украине.

Ключевые слова: полезная модель, изобретение, патент, законодательство, охрана.

Summary

Romaniuk T. Utility models legal protection in some European countries: experience for Ukraine.

In the article the legislation of the European developed countries in the field of utility models protection is researched. The author gives the accent to the determined features of the respective national legal systems in this area that contribute to adequate protection of the rights of utility models patentees. On this basis the author proposes ways of improvement of the utility models protection system in Ukraine.

Key words: utility model, invention, patent, legislation, protection.

УДК 349.41

Б. В. ДАНИЛЕНКО

Богдан Вікторович Даниленко, кандидат юридичних наук, головний спеціаліст Юридичного департаменту Держземагентства України, секретар Науково-експертної ради Держземагентства України

СТАЛЕ ВИКОРИСТАННЯ НЕСІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Відповідно до частини 2 статті 22 Земельного кодексу України¹ до земель сільськогосподарського призначення належать: а) сільськогосподарські угіддя (рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища та перелоги); б) несільськогосподарські угіддя (господарські шляхи і прогони, полезахисні лісові смуги та інші захисні насадження, крім тих, що віднесені до земель лісгосподарського призначення, землі під господарськими будівлями і дворами, землі під інфраструктурою оптових ринків сільськогосподарської продукції, землі тимчасової консервації тощо).

На відміну від сільськогосподарських угідь, несільськогосподарські угіддя використовуються лише як простір для здійснення відповідних видів діяльності. До них належать досить розрізнені за виконуваними функціями та правовим режимом землі. Об'єднує їх те, що всі вони виконують роль інфраструктури сільськогосподарського виробництва.

Як відомо, під час земельної реформи було здійснено перехід від колективної власності на землі сільськогосподарського призначення до приватної власності. Це здійснили шляхом так званого паювання земель, що перебували у власності сільськогосподарських підприємств: належні їм землі було розподілено між їх членами.

Проте несільськогосподарські угіддя не були розподілені між членами колективних сільськогосподарських підприємств. Відповідно до пункту 21 Методики уточнення складу і вартості пайових фондів майна членів колективних сільськогосподарських підприємств, у тому числі реорганізованих, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2001 р. № 177, не підлягали паюванню дороги загального користування, капітальні вкладення на поліпшення земель – меліоративні, осушувальні, іригаційні та інші роботи, гідротехнічні споруди, ставки, багаторічні насадження, лісосмуги². Їх правовий режим не було визначено. Він і досі залишається невизначеним.

Така ситуація робить неможливим не лише стале використання несільськогосподарських угідь, але й сільськогосподарських угідь, які вони обслуговують. У своїй дисертації автор робить постановку цієї проблеми, проте її вирішення не надає³. Ця стаття має на меті запропонувати шляхи її вирішення.

Про важливість проблеми, про яку йде мова, неодноразово наголошувалося в юридичній літературі. Проте її вирішенню з якихось причин не приділяється належної уваги.

З огляду на це заслуговує на особливу увагу дослідження, здійснене О. Меркуловою та А. Мірошниченком⁴. Ними було докладно проаналізовано правовий режим несільськогосподарських угідь стосовно кожної з можливих спірних ситуацій: 1) КСП, якому несільськогосподарські угіддя були передані у колективну власність, не було ліквідовано або реорганізовано і продовжує існувати; 2) КСП, якому несільськогосподарські угіддя були передані у колективну власність, ліквідовано; 3) КСП, якому несільськогосподарські угіддя були передані у колективну власність, реорганізовано.

Ми поділяємо думку авторів стосовно того, що право колективної власності КСП на несільськогосподарські угіддя продовжує існувати, воно має безумовно визнаватися та захищатися відповідно до закону.

Отже, якщо КСП продовжує існувати, землі, що не підлягають паюванню, залишаються у його власності.

У нашому дослідженні ми зосередимо увагу на тих випадках, коли КСП реорганізовано та коли воно ліквідовано.